

'n HOESBREEF

UITGAVE VAN STICHTING HISTORISCHE SOCIËTEIT ENSCHEDE-LONNEKER

▲ Buitenzorgplein in de Indische buurt.

Waarom Enschede zo weinig monumenten heeft

De SHSEL neemt de laatste jaren, samen met de andere erfgoedorganisaties, regelmatig het initiatief om voor een gebouw of ander object de gemeentelijke monumentenstatus aan te vragen.

Door **Jan Breteler**

In alle gevallen gaat het daarbij om gebouwen met een hoge cultuurhistorische waarde en vaak een bijzondere, aan de geschiedenis van Enschede verbonden, historie. Het aanvragen van de status van gemeentelijk monument is arbeidsintensief. Wij nemen die initiatieven als

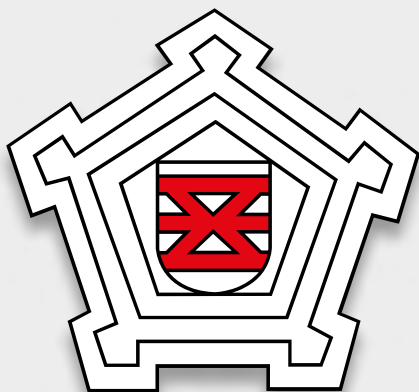
we denken dat er een mogelijke bedreiging voor zo'n gebouw bestaat. Vaak is dat bij verkoop of functieverandering het geval.

Wij zouden graag willen zien dat de gemeente vaker zelf het initiatief neemt om een monument aan te wijzen. Die bevoegdheid heeft zij. Maar de gemeente Enschede maakt heel weinig gebruik van deze mogelijkheid. Sterker nog, enige tijd geleden heeft zij het besluit genomen om helemaal geen monumenten aan te wijzen. Vandaar dat wij met enige regelmaat in actie moeten komen. Ook komt het voor dat eigenaren van een pand zelf het initiatief nemen om de monumentstatus voor hun eigendom aan te vragen.

Dit is geen ontwikkeling van de laatste jaren. In Enschede bestaat al jaren een grote terughoudendheid in het beschermen van waardevol erfgoed. Waardoor in het verleden veel prachtige objecten verloren zijn gegaan. En het is echt niet zo dat er in Enschede minder waardevols te beschermen is dan in andere gemeenten.

We hebben een kleine historische binnenstad, maar we hebben prachtige boerderijen en landgoederen, veel fraaie woonhuizen van beroemde architecten, prachtige parken, heel veel potentiële industriële monumenten, de Campus,

[Lees verder op Pagina 3 ►](#)

'n HOESBREEF

Stichting Historische Sociëteit Enschede - Lonneker

Gratis interactieve digitale nieuwsbrief van de Historische Sociëteit

www.shsel.nl

Redactie

Ilse van Heerwaarden

Wim Corduener

hoesbreef@gmail.com

Vorige nummers van 'n Hoesbreef kunt u [hier downloaden](#).

Secretariaat

Gerard Hemelt,

Suze Groeneweglanden 14,

7542 NM Enschede, 06 197 255 77

secre.shsel@gmail.com

'n Sliepsteen

Contribuanten ontvangen vier keer per jaar ons historisch blad 'n Sliepsteen. Redactie:

Geert Bekkering, 053 430 06 91

of geertbekkering@shsel.nl

<https://www.facebook.com/SHSEL/>

Onze documentatie is te raadplegen in Prismare, ruimte 1.07. Roomweg 167 op maandag 10-12 uur en vrijdag 14-16 uur. Contribuanten ontvangen ons kwartaalblad 'n Sliepsteen

www.shsel.nl

De Historische Sociëteit Enschede-Lonneker heeft bij de belastingdienst de status van culturele ANBI. Dat betekent dat een gift aan de sociëteit voor 125 procent kan worden afgetrokken van de inkomstenbelasting en voor 150 procent van de vennootschapsbelasting.

Een ANBI is een algemeen nut beogende instelling. Onze Historische Sociëteit mag zich culturele ANBI noemen omdat we een instelling zijn die voor minstens 90 procent actief is op cultureel gebied.

Een vreemd jaar

Het is al weer bijna december als ik deze column schrijf. We hebben elkaar, als geïnteresseerden in de geschiedenis van Enschede, nauwelijks kunnen treffen. Het herdenken van de bevrijding 75 jaar geleden, met alle geplande activiteiten, kon niet doorgaan. De sociëteitsavonden mochten niet plaatsvinden en over tentoonstellingen die gepland waren kan ik alleen zeggen dat we die volgend jaar proberen alsnog te organiseren. Tot zover het leed.

Het moet onze lezers opgevallen zijn dat er ondanks corona toch veel activiteiten zijn geweest en dat er ook nogal wat in beweging is. De Historische Sociëteit haalde zeer regelmatig de pers met interessante ontwikkelingen. Hoogtepunt vond ik zelf zeker de documentaire en het boek over Ds. Overduin die met veel financiële inzet vanuit onze club zijn gerealiseerd. Jammer dat we de première niet op onze sociëteitsavond konden laten organiseren.

Intussen is de positie van de Historische Sociëteit in Enschede wel sterk geworden. Actieve leden denken mee over bestemmingsplannen en maken zichtbaar dat er bijzondere gebouwen in onze stad staan die bescherming verdienen. Uit een overzicht blijkt dat Enschede wel heel zuinig is met toewijzing van monumentenstatus aan bijzondere gebouwen of ensembles. Uit een overzicht van gemeenten als Nijmegen, Arnhem, Apeldoorn, Zwolle Tilburg, Venlo, Zwolle en Enschede bungelen wij met een bescheiden aantal Gemeentelijke- en Rijksmonumenten ver onderaan. Verderop in deze Hoesbreef staan de cijfers op een rij. Het zou natuurlijk kunnen dat wij niet veel bijzonders aan monumenten in huis hebben, maar voor mij staat vast dat ons gemeentebestuur te terughoudend is. We zagen de afgelopen maanden al dat particulieren bezig zijn met het aanvragen van de monumentenstatus voor gebouwen in onze stad. Ik zag het Teesinkbos voorbijkomen met de woningen van architect Nico Zantinge. Een villa in Boekelo zag ik in Tubantia, enige weken geleden. Wij hebben nu zelf met andere partijen een gemeentelijke monumentenstatus aangevraagd voor het pand aan de Lasondersingel 138, ook bekend als het Catharinahuis. Eén van de vele verborgen parels waar feitelijk weinig aandacht aan geschonken is. Het is de zeer actieve groep leden van de werk-

groep Monumenten die aandacht vragen en een actievere houding van de gemeente afdwingen.

Leden zijn op bezoek geweest in de gebouwen van de voormalige Rigtersbleekfabriek. Prachtige details uit de tijd dat deze fabrieken nog volop draaiden waren nog aanwezig. Een paar foto's treft u verderop in dit nummer aan. Ook hiervoor vragen wij aandacht bij het gemeentebestuur omdat de fabrieken met een jaar leegkomen en het belangrijk is dat dit fraais niet verloren gaat zoals met de BATO fabriek.

Een gemeentebestuur dat overigens actief geïnteresseerd is in onze opvattingen. Lopende en nieuw te starten projecten in de stad worden in een ambtelijk overleg met de projectleiders aan ons voorgelegd. Bestemmingsplannen die geactualiseerd moeten worden komen mede tot stand met advisering van onze werkgroep over cultuurhistorische waarden. Ook met wethouder Diepemaat, als portefeuillehouder die zich hiervoor verantwoordelijk maakt, is een regelmatig overleg waarbij ook de belangrijkste ambtelijke adviseurs aanschuiven samen met de organisaties die zich met deze materie bezighouden. Al met al hebben wij dus, naast alle leden die in werkgroepjes bezig zijn met initiatieven, ook een invloedrijk bestuurlijk overleg.

Feitelijk gaat het ons goed. Er wordt ondanks corona hard gewerkt aan initiatieven die tot doel hebben onze geschiedenis zichtbaar te maken. Het idee voor het Erfgoedhuis loopt daar overal doorheen. Zoveel steden die zo'n instituut gebruiken om alles rond de eigen geschiedenis en de nieuwe ontwikkelingen daar te presenteren. Daarbij kan Enschede niet achterblijven. Te lang heeft de stad haar bijzondere geschiedenis verloochend, te zien aan het geringe aantal Gemeentelijke- en Rijksmonumenten.

Genoeg erover voor nu. Abonnees krijgen deze maand een bijzondere Sliepsteen in de bus. Een extra dik nummer als troost en compensatie voor de weinige activiteiten die we u hebben kunnen laten beleven, geniet er van. Ik wens u namens het bestuur toch ook fijne feestdagen en voor volgend jaar een wat normalere situatie.

Dick Buursink

Waarom Enschede zo weinig monumenten heeft

Vervolg van **Pagina 1** ▶

een prachtige singel en schilderachtige tuindorpen.

Dit lage aantal monumenten is dus niet te verklaren vanuit de afwezigheid van waardevolle objecten, maar door terughoudendheid bij het aanvragen en aanwijzen. Met name bij de gemeente. Gelukkig is er recentelijk wel enige beweging bij het gemeentebestuur. Mede omdat wij daar regelmatig op aandringen. Maar ook omdat ambtelijk en bestuurlijk bij de gemeente het besef doordringt dat dit een slechte ontwikkeling is voor de stad. Voor het imago, voor het toerisme en het zelfbewustzijn van de stad.

Recentelijk heeft de gemeentelijke monumentencommissie aangedrongen op 'een breder aanwijzingsbeleid' bij de gemeente Enschede.

Het zou fijn zijn als ook de gemeenteraad hier een positieve rol in gaat spelen en het belang van de historie voor de stad meer onderkent en ondersteunt. Onze gemeenteraad is op dit punt helaas zeer terughoudend.

Bij de bespreking van onze inbreng in de herziening van bestemmingsplannen merken wij ook dat het belang van de cultuurhistorie zwaarder weegt dan in het verleden en dat er meer instrumenten komen om gebouwen, buurten en groenelementen te beschermen. En die worden ook toegepast.

Wij gaan door op deze weg, en hopen dat anderen ons (blijven) steunen.

▲ De muziekkoepeel op het Dorpsplein van Lonneker is een gemeentelijk monument en gebouwd in 1920. De koepel is opgetrokken vanuit een veelvormige constructie in hout, onder een met tegels gedekt keperboogvormig dak. Op de basis staat aan de voor- en zijkant een houten hekwerk. De kap wordt ondersteund door een constructie van trekstangen op een pijler.

Lijst van monumenten per gemeente

Gemeente	Inwonertal	Rijks-monumenten	Gemeentelijke monumenten
Nijmegen	177.000	241	1067
Arnhem	162.000	559	850
Apeldoorn	165.000	213	650
Zwolle	130.000	481	326
Leeuwarden	124.000	850	321
Tilburg	220.000	264	293
Venlo	102.000	213	236
Enschede	159.000	151	162

Werkt zeer actief aan uitbreiding

▶ [Lijst van gemeentelijke monumenten in Enschede](#)

▲ Ter verduidelijking hier een overzicht van het aantal gemeentelijke- en rijksmonumenten in steden die vergelijkbaar zijn met Enschede.

Deze aantallen spreken voor zich. In Enschede is een flinke inhaalslag nodig.

Contactpersonen commissies

▶ Binnenstadcommissie

Georges Schafrad

Email: schafrad@gmail.com

▶ Boerderijcommissie

Jan Oldenhof

Email: joldenhof1@gmail.com

▶ Documentatiecentrum

Kor Feringa (053) 477 45 95

Email: korferinga@shsel.nl

▶ Foto- en verhalencommissie

Jan Breteler

Email: janbreteler@shsel.nl

▶ Monumentencommissie

Paul van Wijk

Email: pw566@hotmail.com

▶ Loakstenen- en begraafplaatsencommissie

Harry van der Sleen (053) 852 24 94

Email: loakstenencom@shsel.nl

▶ PR-commissie

Bart Jansen, 06 3435 45 16

Email: jansebart@gmail.com

▶ Redactie 'n Sliepsteen

Geert Bekkering (053) 430 06 91

Email: geertbekkering@shsel.nl

▶ Historische Kring Glanerbrug

Joop Kwakman (053) 461 38 53

Email: wmeester@home.nl

▶ ICT

Tjibbe Knol Email: tjibbeknol@shsel.nl

▲ Een luchtfoto uit september 1993. De sloop van een deel van het complex is in volle gang. De gebouwen Goolkate Memphis en Dallas zijn goed zichtbaar. Goolkate nog met de voormalige weverij. Fotoarchief Twente

De toekomst van Goolkate, Memphis en Dallas

Vanaf 1897 bouwen een aantal leden van de grote van Heek-familie een omvangrijk textiel-complex aan de Goolkatenweg. Het complex krijgt de naam Rigtersbleek omdat de gronden oorspronkelijk toebehoorden aan W. Ph. C. Greve, richter in Enschede. Veel Enschedeërs, waaronder de schrijver van dit artikel, kennen de fabriek in die tijd als 'de Bleek'.

Door **Jan Breteler**

Het begint met een fabriek voor fijne bleekgoederen, en na een moeizame start worden er vanaf 1903 in een hoog tempo nieuwe bedrijfsgebouwen bijgebouwd tot er eind jaren dertig een enorm complex aan fabrieken, magazijnen en kantoren staat.

In de nabijheid van de fabrieken worden ook een fabrieksschool gebouwd, woningen voor werknemers, zowel arbeiderswoningen als bazenwoningen, het complex voor de sportclub Rigtersbleek en ook de bouw van het tuindorp rond Plein West-Indië is gerelateerd aan de opkomst van deze fabrieken.

In de oorlog lopen meerdere bedrijven schade op, zoals ook vele andere fabrieken in Enschede, maar na de oorlog

▲ De voormalige fabrieksschool aan de Goolkatenweg uit 1964. Fotoarchief Twente

wordt het herstel voortvarend aangepakt. De fabriek blijft volop in bedrijf tot de crisis in de textiel in de jaren zestig ook een einde maakt aan de productie van textiel in de fabrieken van Rigtersbleek.

Vanaf dat moment zijn geleidelijk aan bouwdelen gesloopt of afgebrand, en heeft een grote verscheidenheid aan bedrijven onderdak gevonden in de bedrijfspanden.

Roberine, een fabrikant van grasmaaiers sinds 1951, heeft in Enschede begin

jaren zeventig al een bewogen geschiedenis achter de rug als het gaat om huisvesting, overnames en een op het nippertje, middels een staking, afgewende verhuizing naar Nieuwleusen als de Union fietsenfabriek een tijd eigenaar van het bedrijf is. In 1974 verhuist Roberine van de Parallelweg naar de Goolkatenweg. Zij nemen het gebouw Goolkate over van machinefabriek Dijs. Later neemt Roberine ook de gebouwen

[Vervolg op Pagina 5 ►](#)

De toekomst van Goolkate, Memphis en Dallas

► [Vervolg van Pagina 4](#)

Memphis en Dallas over.

Op dit moment zit Roberine nog steeds in die panden. In de loop van de tijd zijn er verschillende eigenaren en worden er ook andere merken machines gebouwd en onderhouden, zoals John Deere en Votex, de constante factor is en blijft de productie van een brede sortering aan (gras-)maaiers.

Na nog weer enkele overnames valt in 2020 definitief het besluit dat de productie in Enschede eind 2021 wordt beëindigd en elders wordt voortgezet.

Daarmee breekt weer een nieuwe en, vanuit de cultuurhistorie gezien, belangrijke fase aan: de toekomst van de nog bestaande Rigtersbleekgebouwen, Goolkate, Memphis en Dallas.

Even een klein stapje terug. Bij een wijkshouw van de cultuurhistorische fietsclub van de SHSEL van het gebied tussen de Tubantiasingel, spoorlijn, de Lambertus Buddestraat en de G.J. van Heekstraat ten behoeve van een komende herziening van het bestemmingsplan heeft deze groep het volgende aan de gemeente geadviseerd:

In principe heeft het sterk onze voorkeur om het totale industriegebied met toegevoegde delen als één geheel te beoordelen.

Voor het Rigtersbleekgebied geldt dat voor zowel de fabrieksgebouwen, de voormalige personeelskantine, de voormalige fabrieksschool, het koetshuis, de personeelswoningen en de sportvelden met clubgebouwen. In dat geval zou het geheel, mede door zijn geschiedenis, wat ons betreft, als monument in aanmerking komen.

De combinatie met het tuindorp rondom Plein West-Indië kan daaraan toegevoegd worden en dan ontstaat een uitermate boeiend cultuurhistorisch ensemble van een belangrijk stuk geschiedenis van Enschede.

Ons besef van de historische waarde van de panden is nog heel veel groter geworden sinds wij enkele keren zijn rondgeleid door de gebouwen. Daarbij blijkt dat ook in de gebouwen nog veel waardevols bewaard is gebleven.

De foto's bij dit artikel spreken voor zich. Inmiddels hebben zich bij de huidige

▲ *Luchtfoto uit de glorie tijd van Weverij Goolkate.*

▲ *De achterzijde van gebouw Memphis Rigtersbleek.*

eigenaar van de gebouwen en bij de gemeente kandidaten gemeld om de panden over te nemen. Projectontwikkelaars.

Die gesprekken lopen. Wij weten niet wat de exacte inhoud van deze gesprekken is. Dat kan ook niet in deze fase. Maar wij hebben wel een grote zorg. En dat is dat in het komende jaar, als Roberine nog produceert, en bij de herontwikkeling daarna al dit fraais niet verloren gaat. Niet in het interieur niet aan het exterieur, al helemaal geen sloop van deze gebouwen.

[Vervolg op Pagina 6](#) ►

▲ *Liftgebouw op dak.*

De toekomst van Goolkate, Memphis en Dallas

▲ Kozijn met zicht op de wenteltrap.

▲ De branddeur Rigtersbleek.

► Vervolg van Pagina 5

Daarom dringen wij er bij de gemeente sterk op aan om te komen tot een 'waardestelling' van deze panden. In zo'n waardestelling worden de cultuur-historisch belangrijke elementen van de gebouwen en het interieur beschreven. En wordt een advies gegeven over het behoud van belangrijke zaken. Die uitkomst moet worden meegegeven aan de huidige eigenaar en aan de (potentiële) kopers. Nog beter is het als de gebouwen en het interieur de status van monument krijgen. Gemeentelijk of Rijks.

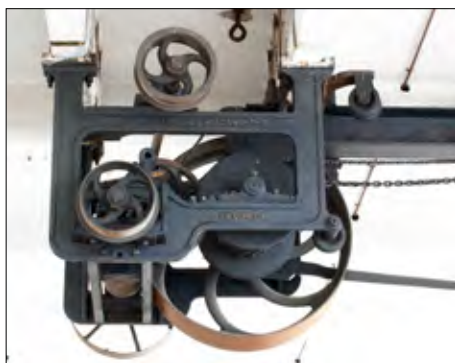
Op deze punten zijn wij in gesprek met de gemeente en dringen wij aan op spoed. Want gelukkig is het personeel dat in deze bedrijven werkt betrokken bij de historie en de waarde van de panden. Voor eigenaren geldt vooral de verhuizing en de waarde bij de verkoop. Die hebben geen betrokkenheid bij de lokale historie.

En er is al zo veel verloren gegaan in Enschede. De BATO-affaire ligt nog vers in ons geheugen.

Een lichtpuntje is nog wel dat binnen de gemeente sinds kort oog is voor de waarde van het hele gebied en zij werken aan een visie op het gebied waarin de samenhang en het behoud van dit unieke industriële erfgoed centraal staat. Dat vinden wij mooi, maar dat biedt op zichzelf geen garantie voor het tegen-

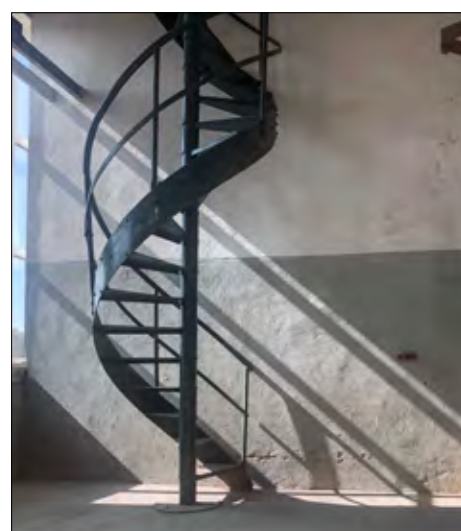
▲ Deur naar de liftkamer.

▲ Hijsinstallatie.

gaan van foute ontwikkelingen. Dus een waardestelling en een monumenten-status.

Foto's: Giuseppe Dore en Jan Breteler

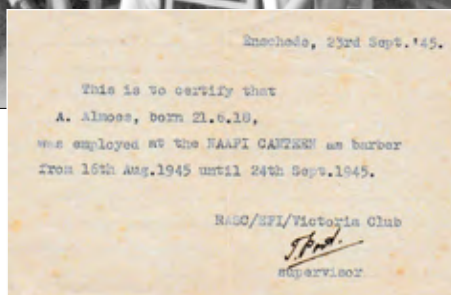
▲ Wenteltrap naar lifthuis,

Informatie gezocht over Albertus Almoes

▲ Groepsfoto gemaakt bij de Navy, Army, Air Force Institutes van het Britse leger.

► Onlangs ontvingen wij van mevrouw Van Zon uit Meppel een persoonsbewijs en enkele foto's van Albertus Almoes, in 1918 geboren in Borger. Albertus, kapper van beroep, komt in juni 1941 naar Losser en begin 1942 treedt hij in dienst bij kapper Meijer aan de Veenstraat 262 (nu Heutinkstraat 94) waar hij ook inwonend is. Hij is niet erg honkvast. In korte tijd verhuist hij naar de Walstraat 19, de

▲ Getypt briefje.

Da Costastraat 4 en eind 1945 naar de Janninksweg 41.

Uit een getypt briefje, gedateerd 23 september 1945, blijkt dat hij in dat jaar een kleine zes weken als kapper werkzaam was bij de NAAFI kantine, de Navy, Army,

▲ Persoonsbewijs van Albert Almoes.

Air Force Institutes van het Britse leger. Daar is ook een foto gemaakt waarop Albertus rechts bovenaan staat.

Ook is hij in dienst geweest bij kapper Schele aan de G.J. van Heekstraat 182. Daarna ontbreekt ieder spoor. Wie van de lezers herinnert zich Albertus Almoes en kan nadere informatie over hem verstrekken?

Reacties kunt u sturen naar

janbrummer@shsel.nl

Jan Brummer

Vrijwilligers gezocht voor Open Monumentendagen

► In de media, waaronder deze Hoesbreef, is uitgebreid aandacht besteed aan de Open Monumentendagen in Enschede op 12 en 13 september jl. Al met al hebben er circa 1100 mensen aan de activiteiten deelgenomen. Vergeleken met zo'n honderd aanwezigen bij een drukke SHSEL-avond, is dat een mooi resultaat. Ook gezien de beperkingen die corona veroorzaakt. Een en ander moet echter wel georganiseerd worden en daar zijn veel mensen en een sterk organiserend comité voor nodig.

Meedoen?

Bij deze een oproep aan belangstellenden voor de functie van

▲ Een rondleiding in de binnenstad

Foto: Matthijs Schaap

secretaris van het Comité OMD, lid van het Comité OMD, jurylid voor de gemeentelijke Monumentenprijs of organisator van een activiteit.

Belangstellenden kunnen reageren via e-mailadres: moetong@kpnmail.nl Er zal dan z.s.m. contact met u worden opgenomen.

Gedenksteen Weverij Goolkate-Rigtersbleek

Op 1 april 1945, als de laatste Duitsers Enschede verlaten, op de vlucht voor de bevrijders die Enschede naderen, laten zij bommen ontploffen in het gebouw van de weverij Goolkate, aan de Goolkatenweg, onderdeel van de fabrieken van Rigtersbleek.

Door **Jan Breteler**

Waarom nog deze actie op het allerlaatste moment? De fabrieken van Oosterveld en Rigtersbleek zijn eind december 1942 al gevorderd door de Duitse bezetter, meer specifiek door het Luftwaffe Beschaffungsamt. Het inkoopbureau van de Duitse luchtmacht, dat er voor zorgt dat de luchtmacht in ruime mate over alle materialen kan beschikken die nodig zijn. Alle textielmachines worden uit de fabrieken verwijderd en op veel plaatsen elders in Twente ondergebracht.

Op de dag van de bevrijding is veel materieel al verdwenen, maar in het gebouw van de weverij Goolkate staat nog veel bruikbaar materiaal. Omdat de Duitsers niet willen dat dat in handen van de bevrijders valt besluiten zij om het gebouw op te blazen en uit te laten branden.

Uit een ooggetuige verslag: Gerrit Jan van Heek beschreef zijn belevenissen op de dag van de bevrijding. Komend vanaf de Usseleres zag hij hoe tanks door het spoortunneltje bij Café Bouwhuis rolden, over de spoorlijn naar Oosterveld en Rigtersbleek. De Duitse bezetting was al gevlucht. Toen hij het tunneltje naderde, ontdekte hij dat bij Rigtersbleek de weverij Goolkate in brand stond. De Duitsers hadden er een bom in gegooit, de muren van de motorgang stonden bol en waren gescheurd. Kennelijk hadden de Duitsers hier veel goederen opgeslagen, want het was één grote vuurzee. Diverse medewerkers van de fabriek probeerden te redden wat er te redden viel en al snel arriveerde de Enschedese brandweer. Het hoofdgebouw Goolkate bleef ongeschonden, doordat de brandweer het voortdurend nat hield.

Direct op 21 april 1945 wordt begonnen met de herbouw van de weverij en om-

Foto: Jan Breteler

dat de machines bewaard zijn gebleven kan al binnen twee jaar de productie weer worden hervat.

In november 2018 krijg ik een tip dat een steen die indertijd in de nieuwbouw is geplaatst ligt opgeslagen op het terrein van de fabriek. Het gebouw van Weverij Goolkate bestaat al lang niet meer. Het terrein van Rigtersbleek en de nog bestaande gebouwen zijn dan in gebruik bij Votex, Roberine en John Deere. Ik heb contact gezocht met de man die het beheer voert over gebouwen en terrein, en hij heeft mij inderdaad de steen laten zien. Opgeslagen op een pallet, met nog een flink stuk muur eraan vast. In de buitenlucht met de tekst naar boven, wat op termijn niet bevorderlijk is voor de tekst op de steen.

Op de steen staat de volgende tekst:
Tijdens den Tweeden Wereldoorlog werd Rigtersbleek door de Duitse bezetting gevorderd en grotendeels ontruimd. Dankzij de hulp van tal van bedrijven in en rondom Twente was het mogelijk de machines te behouden. Weverij Goolkate werd op den dag der bevrijding, 1 april 1945 in asch gelegd. Op 21 april 1945 begon de wederopbouw.

In overleg met de beheerder, die zelf ook zorgen heeft over het behoud van de gedenksteen, heb ik namens de SHSEL een formeel verzoek aan de directie van Votex gedaan om de steen aan ons te schenken.

Een officiële reactie komt er lange tijd niet, ondanks dat ik daar regelmatig op aandring.

Later wordt mij duidelijk dat men nog geen besluit wil nemen over het afstaan van de steen zolang er geen formele beslissing is genomen over de toekomst van Votex-Roberine. De kans bestaat nog altijd dat de steen ergens op het terrein herplaatst kan worden.

In september 2020 ben ik opnieuw benaderd. Zekerheid over de toekomst van Roberine is er op dat moment nog niet, maar de verwachting dat het bedrijf gaat sluiten is dan wel sterk aanwezig. Als ik positief reageer op de vraag of wij de steen nog steeds willen hebben, regelt de beheerder met de directie dat wij de steen mogen komen halen.

Dat hebben we vervolgens ook heel snel gedaan. Dat is een behoorlijke klus, door het stuk muur is het een zwaar object. De steen ligt nu veilig opgeslagen in de kapschuur op een boerenerv bij Enschede.

Wat de toekomst van de steen wordt, is nog even afwachten.

Er zijn twee mogelijkheden: de eerste, en eigenlijk de beste, is dat de steen wordt herplaatst op de originele plek, of heel dicht daarbij als de gebouwen van Rigtersbleek herontwikkeld gaan worden.

De andere optie is dat de steen een plaats krijgt in het Lapidarium, de stenenexpositie van de SHSEL die wij al enige tijd in voorbereiding hebben.

Een Huis van onze Geschiedenis in Enschede

De Historische Sociëteit is actief, dat is al eerder vastgesteld. De afgelopen weken is door een werkgroep van onze sociëteit de organisatie van de Open Monumentendagen in Enschede geregeld. Op het Boerenkerkhof aan de Deurningerstraat is de geschiedenis van Enschede te beleven aan de hand van verhalen die bij de geselecteerde graven kunnen worden opgehaald met een QR code. Met dure woorden 'augmented reality'. De overledenen staan figuurlijk op uit hun graf en vertellen hun verhaal en die verhalen samen tonen onze lokale geschiedenis. De landelijke directeur van Nederland Monumentenland Marlo Reeders kwam op de eerste monumentendag naar Enschede, geïnteresseerd in al die mooie dingen die gebeuren.

Door **Dick Buursink**

De oude begraafplaats aan de Es-poortstraat heeft mede door onze inzet gerestaureerde zandstenen pilaren uit de oorspronkelijke Eschpoort en een nieuwe poort, die op 18 september door wethouder June Nods werd geopend. We worden gevraagd ons licht te laten schijnen over plangebieden die een nieuwe invulling krijgen, en dan speelt m.n. de vraag welke cultuurhistorische waarden een rol moeten spelen. Het overleg is opbouwend en onze visie en opvattingen doen er toe.

Het projectje dat wij aan de Buurserstraat wilden realiseren als herinnering aan de spoorlijn naar Alstätte en Ahaus dreigt opnieuw vast te lopen op een paar onwillige burens; jammer. We beraaden ons op een alternatief dat dan wel weer gelijk veel spectaculairder moet zijn. Maandelijks verschijnt deze Hoesbreef en vier keer per jaar doet ook 'n Sliepsteen-redactie een duit in het zakje om de verhalen van de stad zichtbaar te maken. Mooi allemaal, goed voor het Enschede-gevoel.

Lezers die tijd hebben of een interessant project willen opzetten; laat het ons weten. Mooie dingen kunnen op steun rekenen.

En toch, er ontbreekt iets essentieels in onze stad. De sociëteit heeft in Prismare haar eigen gehuurde ruimte die, als wij er geen gebruik van maken, ook door derden gehuurd kan worden. Naarmate de activiteiten toenemen en meer begunstigers mee willen helpen, lopen wij tegen de grens aan van de ruimte. Ons archief is al over die grens heen geschoten. Feitelijk is de ruimte, voor de ambities van de sociëteit in zo'n grote stad, te klein.

Voor een gemeente als Enschede met zo'n bijzondere geschiedenis en nu 160.000 inwoners is het eigenlijk een blamage dat er geen ruimte is waar wij, maar ook de gemeente of bevriende organisaties, zichzelf en de geschiedenis kunnen tonen. Een ruimte die als stijlcoön past bij het tonen van onze geschiedenis. Waar tentoonstellingen, presentaties, bijeenkomsten, studiemogelijkheden met ons archief en vooral ook bijeenkomsten kunnen worden gehouden. De sociëteitsavonden, cursussen over de geschiedenis van stad en streek. Presentaties over actuele onderwerpen die met onze geschiedenis te maken hebben. Waar de oudere Enschedeërs

elkaar kunnen treffen om de verhalen over 'vrogger' met elkaar te delen en zo mogelijk te laten vastleggen. Thema-avonden over wijkgeschiedenis, met foto's en verhalen. Waar men toegang heeft tot het archief van de gemeente en andere erfgoedinstellingen. Wij dromen erover, wij praten erover, wij onderzoeken de mogelijkheden in de stad, maar altijd gaat het vooral over geld. Belangrijk, maar niet doorslaggevend.

De waarde van een Huis van onze Geschiedenis moet afgemeten worden aan de bijdrage die deze levert aan stimuleren van trots, aan het levend houden van de geschiedenis en daarmee een onderscheidend profiel voor Enschede. Die 'kleingemaakte' en laagopgeleide Enschedeërs laat ervaren dat zij er echt toe hebben gedaan, dat hun geschiedenis onze geschiedenis heeft bepaald: Op zoek naar de ziel van onze stad.

Het Verhaal van Enschede zichtbaar maken, wie wil dat niet. Dat beschouwt het bestuur als haar belangrijkste uitdaging. Help ons hiermee door u te laten horen. Samen maken wij de stad (en haar geschiedenis).

Redactie 'n Sliepsteen

▲ In de aanloop naar elke nieuwe Sliepsteen komt de redactie enkele keren bijeen om over de inhoud en de opmaak te overleggen. We verkeren momenteel in de gelukkige omstandigheid dat het aanbod aan interessant materiaal groot is, met als gevolg dat artikelen soms doorgeschoven moeten worden naar een volgende editie.

Op de foto v.l.n.r.: Cita Gaikema, Geert Bekkering (eindredacteur), Jan Brummer, Marcel Meijer Hof, Ingrid Astrego en Manon Brummer (opmaak).

Pop-up-expositie in de Irenepassage

▲ Vanaf 20 november is er drie maanden lang materiaal van de SHSEL te zien in de grote etalage van een leegstaande winkel in de Irenepassage. We hebben er eerst grote borden opgehangen met informatie over de bedrijven van het Hogeland en we zullen regelmatig die borden vernieuwen. Inmiddels is er al gevraagd of we ook andere leegstaande etalages willen 'aankleden'. Natuurlijk maken we in die etalages ook reclame voor onszelf. We verwachten er flink wat nieuwe abonnees op 'n Sliepsteen bij te krijgen.

Geert Bekkering

Foto: Frans Nikkels

Rabo Club Support

Rabobank

► In 'n Hoesbreef van oktober 2020 deden we een oproep om in het kader van de Rabo Club Support een stem uit te brengen op de Historische Sociëteit. Velen hebben aan deze oproep gehoor gegeven. Dit heeft geresulteerd in een bijdrage van de Rabobank van € 965,-. Dit bedrag zal worden besteed aan de verbetering van de website van de SHSEL. Het bestuur is blij met deze steun en dankt iedereen voor zijn of haar stem. Anneke Grimberg

Verdwenen straten:

BERKENKAMP

Door Jan Brummer

Reacties: janbrummer@shsel.nl

► De straat Berkenkamp heeft ooit, zoals te zien is op een uitsnede van een plattegrond uit 1923, gelopen van een 5-sprong met Kalandersstraat, Willemstraat, Alsteedsestraat en Beukinkstraat, met een ruime bocht naar de Brinkstraat. De Ledeboerstraat komt in die tijd uit op een kromming van de Berkenkamp. Dit hele gebied is bij een bombardement in het voorjaar van 1945 zwaar getroffen. Een groot aantal panden werd volledig verwoest of dermate zwaar beschadigd dat afbraak nadien noodzakelijk was. Na de oorlog zijn nog meer panden gesloopt, mede i.v.m. de plannen voor de aanleg van de Boulevard. Korte tijd is het vrijwel lege Berkenkampterrein nog gebruikt om er markt te houden. Het oude Van Heekplein moet dan ontruimd worden en het nieuwe is nog niet gereed. Hier heeft ooit het Burger Kosthuis en Pension het latere café 'Het Tönneke' gestaan. Andere zaken aan de Berkenkamp: slager Wiegman, schoenmaker Hörning, poelier Urbach en café Van der Woude. In 1953 zijn nog twee panden bewoond: op nummer 17 H.J. Slot en op 19 D. Bosma.

▲ Uitsnede kaart 1923

Oproep: Arie de Haan werd geboren aan de Berkenkamp 37. Hij is op zoek naar een foto van dit pand, dat ongeveer in het midden van de straat stond. Mogelijk kan één van u hem daaraan helpen.

Bronnen: 'In één oogopslag' door Wim Hesselink (24 december 1987)
Adresboeken Enschede 1939 en 1953

▲ Kruispunt De Graaff ca. 1900

Extra dikke 'n Sliepsteen

► Vanwege de corona-perikelen konden er na januari geen sociëteitsavonden georganiseerd worden. Als pleister op de wonde heeft het bestuur van de Historische Sociëteit besloten om een extra dikke december Sliepsteen uit te brengen. Dus niet de gebruikelijke 32 maar 48 pagina's, waarin o.a. ruim aandacht voor de geschiedenis van de Enschedese warenmarkt.

Als u zich deze maand opgeeft als abonnee of een abonnement cadeau geeft, ontvangt u of hij/zij die een abonnement cadeau krijgt, de december Sliepsteen gratis.

De prijs voor een jaarabonnement op vier Sliepsteennummers in 2021 bedraagt € 16,80

Opgave kan per e-mail:

abonnementen@shsel.nl

of telefonisch: 053 569 85 56.

Filmbeelden Enschede rond 1920

► Tijdens de donkere dagen voor Kerstmis is het een mooi moment om deze oude filmbeelden van rond 1920 van Enschede eens rustig te bekijken. Opnamen op Pathmos, net gebouwd, de tram naar de grens en beelden van de binnenstad laten gloriejaren van Enschede zien.

De rol van cultuur bij stedelijke rampen

► Op 16 november 2020 vond de De Dag van de Stad plaats met als thema Veerkracht. Tijdens dit online-evenement verzorgde Lotte Jensen een van de Last lectures. Zij besprak de rol van cultuur bij stedelijke rampen. Speciale aandacht besteedde ze aan de vuurwerkramp van Enschede en de feniks als symbool van veerkracht. De lezing is hier terug te zien. Er werd ook een podcast gemaakt over veerkracht in tijden van crisis, waarbij een aflevering ging over de vraag wat een ramp

met een stad doet. Podcastmakers Dore van Duivenbode en Inge Janse gingen in gesprek met Lotte Jensen voor het historische perspectief en met kunstenaar Persheng Warzandegan, die de vuurwerkramp van Enschede van dichtbij meemaakte. Deze

aflevering (# 3: Veerkracht na een ramp) is hier terug te zien:

Marcel Meijer Hof YouTube

Bron: Online tijdschrift Neerlandistiek 28 november 2020

Onbekend maar niet onbemind

Uw reactie graag naar: janbrummer@shsel.nl

▲ De bovenstaande foto, gemaakt tijdens de damesbeurs op 16 april 1967, troffen wij aan in de collectie Tubantia persfoto's. Tijdens deze beurs stelde Tubantia dagelijks een taart beschikbaar aan een bezoeker. Het gezicht van de winnares werd voorzien van een cirkel. Wie herkent de vrouw die hier als winnaar werd aangeduid.

► Op de in Hoesbreef 303 geplaatste foto ontvingen wij veel eensluidende reacties.

Deze foto is gemaakt tijdens een allegorische optocht in Lonneker op 17 september 1978 t.g.v. het 60-jarig jubileum van de Lonneker harmonie 'Excelsior' en de 'Vereniging Koningin-nedag Lonneker'. Beide verenigingen werden kort na de Eerste Wereldoorlog

opgericht en vierden hun jubileum gezamenlijk onder de noemer: 2 x 60

Document Enschedese geschiedenis: Lasondersingel 138

Het is of de duvel er mee speelt, want vooroorlogse foto's van de woonhuizen tegenover het Rijksmuseum zijn nauwelijks te vinden. En toch staan daar heel fraaie exemplaren, die samen een indrukwekkende straatwand vormen.

Door **Huub Thomas**

Links op de bovenste foto, naast het hoekhuis aan de H.B. Blijdensteinlaan, verrees in 1925, naar ontwerp van de befaamde architect A.H. Wegerif, het woonhuis Lasondersingel 138. Het pand is zó bijzonder dat de SHSEL en Heemschut het hebben voorgedragen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst.

Gebouwd in opdracht van mr. Hendrik Jan ten Bruggencate, secretaris van de textielwerkgevers, voegt het huis zich op het eerste oog naadloos in de straatwand, die uit soortgelijke panden is opgebouwd. Wanneer je beter kijkt zie je echter dat het gevelontwerp van dit huis sterk afwijkt van de buurpanden. Zo heeft de begane grond over de volle breedte een vensterstrook met stalen ramen en in beton uitgevoerde zuilen die de bovenliggende gevel dragen. De vensterstrook loopt aan de rechterzijde zelfs de hoek om, die ter plaatse is afgerond. Dat is een merkwaardig detail, dat begrijpelijk wordt wanneer je ziet dat de singel ter plaatse van de Lasonderkerk een flauwe bocht maakt en dat het verkeer dat over de singel in oostelijke richting rijdt die afgeronde hoek in het vizier heeft. En precies achter die afronding ligt de voormalige werkkamer van de opdrachtgever.

Het huis werd al vier jaar later in opdracht van Hugo Hedeman, directeur van Spinnerij Roombeek, flink verbouwd, opnieuw naar ontwerp van Wegerif. Het huis werd uitgebreid en het interieur werd voorzien van edele materialen als marmer, mahoniehout en brons. Er kwamen twee keukens, zodat men koosjer kon koken en het huispersoneel beschikte over een eigen badkamer. De familie Hedeman heeft de verschrikkingen van de oorlog helaas niet overleefd en het huis werd door de instanties verkocht aan Gerard Hasperhoven, een beruchte

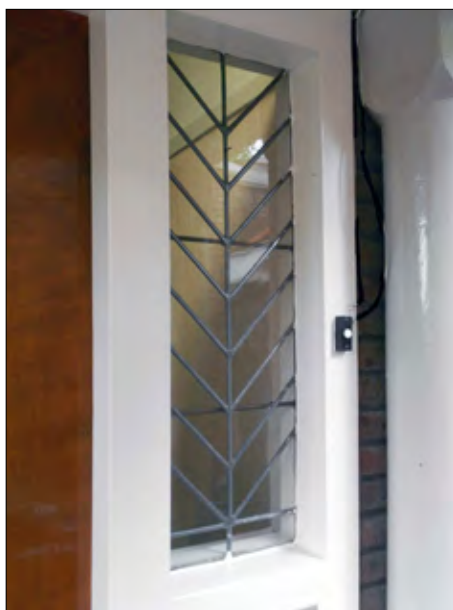
▲ De Lasondersingel halverwege de jaren dertig.

▲ Een deel van het mahoniehouten interieur.

▲ Lasondersingel 138.

In 1958 werd het huis verkocht aan het Sint Catharina Apostolaat en sindsdien fungeert het pand als uitvalsbasis voor sociaal-maatschappelijke zorg.

Vanwege zijn architectonische waarden, zijn gave interieur en de bijzondere bewoningsgeschiedenis zijn de erfgoedpartners van mening dat dit huis moet worden beschermd. Er zijn immers weinig particuliere woonhuizen die de geschiedenis van de stad in de twintigste eeuw zó aanspreekbaar maken als Lasondersingel 138.

NSB'er. Na zijn arrestatie in april 1945 werd het huis toegewezen aan dominee Leendert Overduin, die meer dan duizend Joden van vervolging had gered en tien jaar op dit adres zou blijven wonen.

Aangeboden aan de Historische Sociëteit

Ook in deze tijd heeft de Historische Sociëteit haar bezoekersruimte in Prismare geopend, maar onder strikte coronawaarden. De aanloop is om die reden minder geworden dan in de pre-coronatijd. Maar toch komt er een enkele keer een bezoeker langs die iets aan wil bieden aan de Historische Sociëteit. Dit keer wil ik de ontvangst bespreken van een wandbord en een onlangs verschenen boek over de seizoenskok-familie Becker.

Door **Bart Jansen**

Het wandbord

De heer van Gunst kwam met een wandbord "N.V. Spinnerij Oosterveld Enschede". Hij had dit wandbord gekregen van zijn vader die vroeger werkzaam was geweest bij Spinnerij Oosterveld. De heer van Gunst heeft van zijn vader niet te horen gekregen bij welke gelegenheid en wanneer zijn vader dit wandbord heeft gekregen. Op de achterkant van het wandbord staat de naam Gerben van Hes en het jaar 1957. Omdat hij weinig wist te vertellen over dit wandbord heeft een onderzoek via Google het volgende opgeleverd:

Het wandbord van keramiek werd in 1957 vervaardigd en met de hand beschilderd door Gerben van Hes. Er zijn meerdere exemplaren van gemaakt en werd waarschijnlijk als een relatiegeschenk of een bij jubileum uitgereikt. In 1963 heeft Gerben van Hes een nieuw uitgave gemaakt van deze wandborden met als titel 'Spinnerij Oosterveld'. De kunstenaar Gerben van Hes, geboren in Gaasterland op 16-9-1922, is bekend als keramist/pottenbakker in Enschede en Nijmegen. In 1967 is hij vertrokken naar Schiermonnikoog. Hij is bekend door zijn vele vazen.

Het wandbord hebben we in dank aanvaard en staat nu te schitteren op een van de vitrines in ons eigen bezoekerscentrum.

De Seizoenskok

Rudy Becker kwam vorige maand langs met het door hem samengestelde en geschreven boek *De Seizoenskok* met als ondertitel "Het verhaal over vier ge-

▲ *Wandbord Spinnerij Oosterveld.*

neraties horecakanjers binnen de familie Becker". Een kenmerk van de seizoenskok is het regelmatig werk zoeken bij een andere horecagelegenheid. Dit boek verhaalt over alle werkplekken van de vier generaties Becker in verschillende delen van het land. Zo heeft zijn overgrootvader op het eind van de 19e eeuw gewerkt in Hotel De Wereld in Wageningen, dat in 1945 bekend werd door de Duitse overgave in Nederland.

De vader van de schrijver, Jan Becker, heeft na zijn militaire dienst in Indonesië van 1947 tot 1950, gewerkt in Zwolle en in 1955 werd hij in Enschede de exploitant van Hotel Avion tot 1981. Hotel Avion is in die jaren bekend van de vele bruiloften, toneelvoorstellingen en dansavonden.

De schrijver, Rudy Becker is de vierde generatie en heeft van 1979 tot 1981 gewerkt bij zijn vader in Avion. Na zijn militaire dienst is hij 5 jaar werkzaam in zijn restaurant de Peerdekoele in Groenlo en heeft in Enschede enkele jaren gewerkt bij Hotel Bad Boekelo. Na een uitstapje van twee jaar naar Venezuela, kwam hij terug en was werkzaam bij hotel ten Hoopen in Hengelo, Theaterhotel in Almelo, zo'n zeven jaar bij de oude Twentsche Schouwburg en de laatste jaren op afroep eerst bij Hof Aarnink in Losser op de grens met Duitsland en daarna op afroep bij eetcafé Heer Bommel aan de Weerseloseweg.

Het boek staat vol foto's van alle werk-

▲ *Het boek De Seizoenskok.*

plekken waar zij gewerkt hebben en o.a. ook afdrucken van de vele getuigschriften uit de vorige eeuw. De eerste menukaart uit 1903 van zijn overgrootvader staat ook in het boek en vormt de basis voor Rudy's verzameling van ruim 3000 gelegenheidsmenukaarten. Het boek is een familiegeschiedenis met als rode draad het beroep van seizoenskok in Nederland.

Het boek is inmiddels opgenomen in de bibliotheek. Meer informatie over het boek is te verkrijgen via een e-mail aan Rudy Becker en via hem is het boek ook te bestellen: beckerrudy@kpnmail.nl. Het boek kost € 12,50.

WORD ABONNEE EN ONTVANG 4X
N SLIEPSTEEN
OF GEEF EEN ABONNEMENT CADEAU

Originele en verrassende decembercadeaus

Ook dit jaar heeft de Historische Sociëteit weer enkele leuke decembercadeaus in de aanbieding. Wat te denken van een jaarabonnement op ons kwartaalblad 'n Sliepsteen. Voor slechts € 16,80 verrast u familie of vrienden maar liefst vijf keer met dit fraaie magazine. Naast de vier edities die in 2021 verschijnen ontvangen zij ook de wintereditie die in de week voor Kerst uitkomt en daarnaast nog een welkomstgeschenk. Kortom, heel veel voor weinig geld.

► Het 528 pagina's tellende boek **'Hogeland Verleden en Heden'** waarin de historie van de winkels en (ambachts)bedrijven in dit stadsdeel wordt beschreven. De prijs bedraagt € 29,50. Inmiddels is er ook een aanvulling verschenen. Deze telt 48 pagina's en kost € 3,95

► In het afgelopen voorjaar verscheen het door Feys Wouda, Sonna Krom en Willy Berends geschreven en getekend boek **'Het geweten van de stad'** over Ds. Leendert Overduin die tijdens de Tweede Wereldoorlog veel Joodse levens heeft gered. Verder in dit boek 'De oorlog in Enschede' door Willy Berends. De prijs bedraagt € 9,95

► Ook nog verkrijgbaar de gerestoreerde **plattegrond van Enschede** uit 1907, formaat 80 x 60 cm, samen met

een transparante versie uit 2018 in een (verzend)koker. Prijs € 9,95. Sliepsteena-bonnees betalen slechts € 6,95

► Het zojuist verschenen boek **'Stil... Zwijgend'** over zo'n 120 Glanerbrugse jongens die tussen 1945 en 1962 uitgezonden werden naar Nederlands

Indië en Nieuw Guinea. Wie waren zij, hoe verging het hen? Enkel van hen hebben het niet overleefd en liggen be-

graven op één van de erevelden aldaar. De prijs voor deze bijzondere uitgave bedraagt € 15,--

Deze artikelen zijn te koop bij de Historische Sociëteit in gebouw Prismare aan de Roomweg 167, Atelier 2, eerste etage.

We zijn elke maandagochtend tussen 10.00 en 12.00 uur en elke vrijdagmiddag tussen 14.00 en 16.00 uur geopend. (Pinnen is niet mogelijk).

De boeken en de plattegrond zijn eveneens verkrijgbaar bij Boekhandel Broekhuis in Enschede.

Het boek 'Stil...Zwijgend' is eveneens te koop bij een aantal verkooppunten in Glanerbrug.

Jan Brummer

▲ Namens het bestuur en de redacties van 'n Hoesbreef en 'n Sliepsteen.
Op de foto: Huize Amelink rond 1910.